

بقیه فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی:

ترخیم

- عملکرد فرایند ترخیم در مقایسه با فرایند کوتاه سازی منظم تر است ؛ زیرا به هر حال بخشی از پایان کلمه یا عبارت پایه حذف می شود.

- انجمن خوشنویسان ایران > انجمن --- فشارخون > فشار --- آزمایشگاه > آز --- پاسپورت > پاس
- دست > دس --- بی نام > بی نا --- قیافه > قیاف --- خواب آلوده > خواب آلود > خواب آلو
- تقلب > تقل --- اشتباه > اشتب --- بر و بچه ها > برویچ --- بی تاریخ > بی تا

پسین سازی

- یکی از راه های کوتاه سازی واژه های زبان ، استفاده از فرایند پسین سازی است. در پسین سازی برخلاف اشتقاق هیچ وندی به پایه افزوده نمی شود ، بلکه گویشوران بر مبنای شباهت ظاهری کلمه با ساختهای آشنایی که در ذهن خود ذخیره ساخته اند ، دست به ریشه تراشی می زنند ؛ در نتیجه خود را مجاز به حذف بخشی می بینند که به یکی از پسوندهای زبان شان شباهت دارد. با کاستن این پسوند فرضی ، آنان واژه جدیدی می سازند که پیش از آن در زبان وجود نداشته است.

- پسین سازی همانند :

- فامیل بازی فامیل باز ----- دودوزه بازی دودوزه باز

اختصار سازی

- فرایند اختصار سازی یکی از شیوه های مختصر ساختن عبارت های طولانی در زبان است. حروف اول کلمات سازنده آن عبارت به منزله نشانه ای برای هر کدام از آن کلمات به کار می روند. چنانچه حرفهای انتخاب شده مانند ص (صلوات الله) ، ع (علیه السلام) ، رک (رجوع کنید) به صورت یک واژه کامل تلفظ شوند ، این صورت های مختصر را کوتاه نوشت هم می نامند. گاهی نیز ، هر کدام از حرف ها یک به یک و به صورت مجزا مانند ش م ه (شیمیایی ، میکربی ، هسته ای) تلفظ می شوند.

سرواژه سازی

- سرواژه سازی یا فرایند ادغام حروف ، با کنار هم گذاشتن حروف اول کلمات سازنده یک عبارت ، واژه جدیدی می سازد که قابل تلفظ است.
- سرواژه هایی که در زبان فارسی استفاده می شوند ، به شیوه های متفاوتی ساخته شده اند :
- حروف اول چند کلمه: اتحادیه تعاونی های کارکنان ارتش = اتکا
- حروف اول نام خارجی سازمان یا مؤسسه : ایرنا = Islamic Republic News Agency خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران
- حروف اول ترجمه اسم خارجی : سازمان آزادی بخش فلسطین = ساف
- آمیزه ای از حروف و هجاها : تولید و انتقال نیرو = توانیر

آمیزش

- چنانچه قسمتی از واژه ای را به قسمت آغازی واژه دیگری متصل کنند ، واژه ی آمیخته ساخته می شود.
- این فرایند از زایایی بالایی برخوردار نیست.
- فرایند آمیزش مانند :
- مودی + مار = مودمار
- آب + بخش اول فاضلاب = آبفا

گسترش استعاره

- گویشوران زبان ، به هنگام مواجهه با پدیده ها ، اشیاء و مفاهیم غریبومی یا جدید ، همیشه از فرایندهای واژه سازی استفاده نمی کنند تا واژه های جدید بسازند ، بلکه گاه بر مبنای شباهت عینی یا انتزاعی مفهوم مورد نظر با مصداق های واژه های زبان می کوشند تا معنای واژه های موجود زبان را گسترش دهند.
- برای مثال واژه بال که از اندام های پرندگان محسوب می شد هنگام ورود هواپیما به ایران به عنوان بخشی از آن نیز به کار برده شد.
- بررسی واژه های زبان فارسی نشان می دهد ، که گویشوران این زبان به فراوانی از گسترش استعاره واژه ، براساس شباهت معنایی یا کارکرد مصداق ها استفاده می کنند و معنای جدیدی به واژه مورد نظر خود می افزایند. چنانچه شباهتی میان حیوانی و صفتی مشاهده کنند ، اسم آن حیوان که به ترتیب برای اشاره به آدمهای تیز و قرقی ، اسب و شیر به صفت تبدیل می شود ، مانند چابک ، گیج و شجاع به کار می روند.

قرض‌گیری:

• قرض‌گیری

قرض‌گیری، فرایندی است که طی آن، خود کلمه یا ترکیبی که در زبان اصلی برای بیان یک مفهوم وضع شده است، در زبان دیگر به کار گرفته شود؛ این فرایند در زبان فارسی نیز، مانند زبان‌های دیگر، کارکرد فراوان داشته است، و دارد. زبان فارسی در دوره‌های گوناگون تاریخ ایران زمین، تغییرها، و دگرگونی‌های فراوان داشته است، و به ضرورت، کلمه‌ها و ترکیب‌های بسیار از زبان‌های دیگر قرض گرفته است.

گاه با ورود اسلام، واژه‌های عربی تبار بسیار (حدود شصت و پنج درصد)، گاه با هجوم ترکان، و مغولان؛ واژه‌های ترکی، و مغولی، و گاه از راه ارتباط‌های سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی با فرنگیان، واژه‌های فراوان از زبان‌های فرنگی - به ویژه فرانسه، و انگلیسی - به زبان فارسی وارد شده است؛ نمونه‌ها:

• اتومبیل، باطری، آمپر، آپارتمان، تاکسی، ساندویچ، رادیو، و... .